

Γκρίζα επέτειος

Μερικά πράγματα που συγκρατώ από το εξαιρετικό, κατάμεστο ερεθισμάτων βιβλίο του Γιώργου Θ. Μαυρογορδάτου «1915: Ο Εθνικός Δικασμός» (Πατάκης):

- 1) Η ορθότητα της επιλογής του Βενιζέλου για έξοδο στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ δεν ήταν καθόλου τόσο προφανής όσο φαντάζει σήμερα. Οι αντίπαλοί του επικαλούνταν εύλογα (αν και όχι ανυστερόβουλα) την αβέβαιη έκβαση της ευρωπαϊκής σύρραξης, την κόπωση του έθνους μετά τις θυσίες των Βαλκανικών Πολέμων, τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης από την εξάπλωση σε εδάφη με μεγάλη εθνική ανομοιογένεια.
- 2) Ο Δικασμός είχε μια έντονα, αλλά και περίπλοκα ταξική παράμετρο. Η φιλόδοξη αστική τάξη δεν είχε απέναντί της μόνο την «τσιφλικιάδικη αριστοκρατία», όπως θέλουν απλουστευτικές μαρξιστικές αναλύσεις, αλλά και λαϊκά στρώματα (κυρίως στην Παλιά Ελλάδα) με ζωτική εξάρτηση από τις παραδοσιακές παραγωγικές και γραφειοκρατικές δομές της χώρας.
- 3) Ο Δικασμός είχε στοιχεία ανοικτού εμφυλίου πολέμου. Δεν ήταν μόνο το αντιβενιζελικό πογκρόμ στην Αθήνα το 1916 και το περίφημο Ανάθεμα στο Πεδίον του Αρεως. Ήταν και οι σκληρότατες διώξεις Κωνσταντινικών μετά την επικράτηση του Βενιζέλου, η σφαγή της Απειράνθου τον Ιανουάριο του 1917, οι στάσεις στρατιωτικών μονάδων, οι εκτελέσεις στρατιωτών που αρνούσαν να πολεμήσουν στο μακεδονικό μέτωπο, η σφαγή κρητών χωροφυλάκων από χωρικούς στη Βοιωτία και πολλά άλλα τέτοια συμβάντα, ελάχιστα γνωστά σήμερα.
- 4) Η ωμή επέμβαση των Αγγλογάλλων υπέρ του Βενιζέλου εξευτέλιζε κάθε έννοια εθνικής κυριαρχίας. Αλλά χωρίς αυτή την επέμβαση είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα είχε προκύψει μετά τον πόλεμο μια αναιμική, κουτσουρεμένη Ελλάδα.

*****

Ο Μαυρογορδάτος δεν κρύβει την πολιτική συμπάθειά του για τον Βενιζέλο, αλλά και δεν του χαρίζεται. Οι αρνητικές πλευρές του «εθνάρχη» στην ιστορική προσωπογραφία του που αναδύεται από τις σελίδες του βιβλίου περιλαμβάνουν αλαζονεία, εγωπάθεια, αυταρχισμό, σφάλματα τακτικής που συνέβαλαν στην πώλωση του πολιτικού κλίματος και σε ορισμένες περιπτώσεις πολιτική τύφλωση. Προπαντός ο Βενιζέλος, παραγνωρίζοντας τη δυναμική του τουρκικού εθνικισμού, δεν αντιλήφθηκε ότι ένα ελληνικό προγεφύρωμα στη Μικρά Ασία δεν ήταν βιώσιμο και ότι η Σμύρνη χωρίς τη βαθιά ενδοχώρα της θα έχανε αμέσως την οικονομική βαρύτητά της. Αλλά αν σε αυτό ο Βενιζέλος έδειξε έλλειψη διορατικότητας, από τις περισσότερες άλλες απόψεις κατανοούσε τον κόσμο απείρως καλύτερα από τους αντιπάλους του με τη γεωπολιτικά και πολιτισμικά εσωστρεφή, επαρχιώτικη σκέψη τους. Η πολιτική του, μείγμα οραματισμού, πραγματισμού και φιλοκινδυνότητας, υπέτασσε το συναίσθημα, στην ανάγκη ακόμη και το λαϊκό αίσθημα, σε τολμηρές, αλλά ορθολογικές και συνήθως σωστές εκτιμήσεις. Ήταν ένας χαρισματικός, ριζοσπαστικά εκσυγχρονιστής ηγέτης και το συντεχνιακών κινήτρων στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί, που τον έφερε στην εξουσία, μόνο γι' αυτό αξίζει να λέγεται επανάσταση.

*****

Φτάνοντας κανείς στο τέλος του βιβλίου δεν μπορεί παρά να συλλογίζεται, μαζί με τον συγγραφέα, την κληρονομιά του 1915. Ο Δικασμός άφησε μια καίνουσα πληγή στο εθνικό σώμα, η οποία βάρυνε περισσότερο με την εκτέλεση των έξι το 1922 και δεν επουλώθηκε πριν από τη δεκαετία του 1940 (που άνοιξε μια άλλη, ακόμη χειρότερη πληγή). Η Ελλάδα όχι μόνο διατήρησε μα και επαύξησε τα εδαφικά κέρδη της από τους Βαλκανικούς Πολέμους, αλλά η ασυγκράτητη φόρα που είχαν πάρει οι βλέψεις της την οδήγησε τελικά σε μια τραγωδία. Ο μικρασιατικός Ελληνισμός ξεριζώθηκε, αλλά χάρη στους πρόσφυγες η Ελλάδα ομογενοποιήθηκε εθνικά, το αγροτικό ζήτημα λύθηκε και μπήκαν οι βάσεις για τη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας. Με τέτοιες αντινομίες προχωρεί η Ιστορία.